

ПРАВОВИЙ СТАТУС РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ЮРИДИЧНОГО СУБ'ЄКТА

*Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Леонтєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Банківська система України складається з Національного банку України (НБУ) та інших банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону України «Про банки і банківську діяльність» та займаються банківською діяльністю.

Чинне законодавство України визначає банк, як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності такі операції:

- залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [1].

Слід розглянути загальну характеристику правової природи НБУ, який є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичною особою з відокремленим майном, що є об'єктом права державної власності й перебуває в його повному господарському віданні. Крім того, необхідно детально зупинитися як на основній функції НБУ – забезпечення стабільності грошової одиниці України, так і на інших напрямках його діяльності, відповідно до яких НБУ:

- визначає та проводить грошово-кредитну політику;
- монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує її обіг;
- виступає кредитором останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування;

- встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- організовує створення і методологічно забезпечує систему грошово-кредитної та банківської статистичної інформації, статистики платіжного балансу;
- визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками;
- визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- здійснює банківське регулювання та нагляд;
- веде Державний реєстр банків, їхніх філій та представництв, валютних бірж, здійснює ліцензування банківської діяльності та операції у передбачених законом випадках;
- веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- здійснює сертифікацію аудиторів, які проводитимуть аудиторську перевірку банків, тимчасових адміністраторів і ліквідаторів банку;
- складає платіжний баланс, здійснює його аналіз і прогнозування;
- представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співпраця здійснюється на рівні центральних банків;
- проводить відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютного регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і проводить валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій;

– забезпечує накопичення і зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;

– аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, ціннових і валютних відносин;

– організовує інкасацію та перевезення банкнот, монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот, монет та інших цінностей;

– реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку;

– бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

– визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періодів, здійснює мобілізаційну підготовку в системі Національного банку;

– здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом.

Треба також розкрити правовий статус керівних органів – Ради, Правління та Голови НБУ. Зокрема, слід пам'ятати, що Рада НБУ подає до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України проект Основних засад грошово-кредитної політики на наступний бюджетний період і здійснює контроль за їх виконанням. Голова НБУ організовує засідання Ради національного банку и головує на них. Голова НБУ керує його діяльністю, підписує протоколи, постанови Правління НБУ, накази та розпорядження, а також угоди, що укладаються НБУ, і одноосібно несе відповідальність перед Верховною Радою України за діяльність НБУ та Президентом України.

Таким чином, НБУ є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, ЗУ «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. Безперечно, що нові реалії розвитку суспільства та законів,

економіки у майбутньому можуть привести до нових положень зазначених у цих правових актах, але поки, що можливо зазначити, що Національний банк України стоїть на першому місці у системі фінансування та організації правового аспекту виникнення та регулювання інших банків, Державного бюджету України.

Ще, характерною правовою особливістю є те, що НБУ є юридичною особою, яка має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і перебуває у його повному господарському віданні. Розмір статутного капіталу НБУ становить 10 мільйонів гривень, а джерелом його формування є частина його прибутку до розподілу, а при необхідності – Державний бюджет України. Розмір статутного капіталу може бути збільшений за рішення Рад НБУ.

Правовий розвиток, організаційна структура й управління цією юридичною особою призвело до того, що структура НБУ будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. До системи НБУ входить центральний апарат (Рада НБУ та Правління НБУ), філії (територіальні управління), розрахункові палати, Банкнотно-монетний двір, фабрика банкнотного паперу, Державна скарбниця України, Центральне сховище, спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади й інші структурні одиниці й підрозділи, необхідні для забезпечення діяльності НБУ.

НБУ не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Таким чином, НБУ уявляю собою складну ланку юридичної особи державної власності, яка приймає дуже велике значення в регулюванні банківської системи України і має велику кількість повноважень правового та фінансового характеру.

Перелік посилань:

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 28.04.2020)